कार्यकारी सारांश

रेती उत्खननाच्या पर्यावरणीय व्यवस्थापन आराखडयाचा मसुदा

जिल्हा – भंडारा, महाराष्ट्र राज्य

भंडारा जिल्हयातील प्रस्तावित ६४ रेती घाटांच्या पर्यावरणीय जनसुनावणीकरिता

प्रकल्प प्रवर्तक

जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, भंडारा

पर्यावरण सल्लागार

Open Arch Design and Enviro Solutions LLP

NABET/EIA/2124/IA0081

openarchdesign@gmail.com

Contact no. :9004778386

१ प्रस्तावना

मा. जिल्हाधिकारी, भंडारा यांनी रेती/वाळू निर्गमीतीचे धोरण दि.०३.०९.२०१९ अनुसार ६४ रेती घाट उत्खननासाठी प्रस्तावित केलेले असून जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, भंडारा यांना विविध अनुमती घेणेकरिता प्रकल्प प्रवर्तक म्हणून नेमलेले आहे.

सदर ६४ रेती घाट तालुका स्तरावर मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यानिक, म. प्र.नि.म. यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिक समिती द्वारे ओपन कास्ट पध्दतीने घमेले, पावडे यांच्या साहारूयाने उत्खनन करण्याचे प्रस्तावित केलेले आहे.

पर्यावरण अनुमतीसाठी प्रस्तावित ६४ रेती घाटांची यादी खालील प्रमाणे आहे.

Table 1.0 Details of Sand Ghats

Sr. No.	Name of Village	Taluka	Nearest Gut. No.	Name of River/ Stream	Dimension of sand Gat in Cum			Area of Sand Ghat in Ha	Sand Proposed for scoping in Brass	Width of approch road	Length of approach Road	No. of workers	No. of Tractors	No. of trees along bank & transportation road	Water requirement in cum/day	EMP cost in Rs.
1.	Wadegaon	Bhandara	1 Partly	Wainganga	360	100	2	3.60	12721	3-6 m	780 m	15	5	750	2.5	584600
2.	Mandvi	Bhandara	558, 559, 560, 561, 562	Wainganga	350	100	2	3.50	12367	3-6 m	254 m	13	5	477	2.5	575600
3.	Kothurna	Bhandara	573, 571/1, 571/2, 569, 570 & 559	Wainganga	270	60	1	1.62	5724	3-6 m	164 m	15	5	352	3	605600
4.	Juni Takli	Bhandara	319/1, 319/2	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	444 m	15	5	620	3	585600
5.	Junona	Pauni	412, 413, 415/1 A, 415/1 B, 415/2A, 415/2 B, 432	Wainganga	200	150	1	3.00	10601	3-6 m	171 m	15	5	285	3	646200
6.	Bhojapur	Pauni	230 अ, 231, 232/1, 232/2, 245/1, 245/2, 233, 234, 235	Wainganga	300	100	1	3.00	10601	3-6 m	382 m	15	5	441	3	611200
7.	Gudegaon	Pauni	175, 176, 177, 178, 179,148Partly, 180	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	886 m	15	5	843	3	526800
8.	Pauni	Pauni	15 partly, 16, 593, 594 part.	Wainganga	300	130	1.5	3.90	20671	3-6 m	168 m	15	5	384	2.5	463600
9.	Shivnala	Pauni	609	Wainganga	250	160	1	4.00	14134	3-6 m	131 m	15	5	365	2.5	746200
10.	Walani	Pauni	880 part, 881, 882, 883, 884, 885	Wainganga	250	160	1	4.00	14134	3-6 m	397 m	15	5	448	2.5	705600
11.	Khatkheda	Pauni	202 part, 217, 568, 219, 220, 560, 221, 561, 570 part	Wainganga	300	100	1	3	10601	3-6 m	949 m	15	5	725	2.5	651000
12.	Wilam	Pauni	276 part, 275, 270,272, 270, 273	Wainganga	250	80	1	2.00	7067	3-6 m	118 m	15	5	309	2.5	522600
13.	Itgaon	Pauni	8, 13, 14, 19, 20, 23, 691	Wainganga	300	180	1	3.90	13781	3-6 m	201 m	15	5	400	2.5	532000
14.	Yenoda	Pauni	38 partly, 41 Partly	Wainganga	125	100	1	1.25	4417	3-6 m	405 m	15	5	325	2.5	647000

15.	Kurza	Pauni	760, 759, 758, 757, 745, 744, 743, 742, 741,776, 773, 774,770, 772, 764, 763, 762, 761	Wainganga	400	30	1	1.2	4240	3-6 m	282 m	15	5	540	2.5	527800
16.	Chargaon	Tumsar	10 , 11, 16, 17	Wainganga	350	114	1	3.99	14099	3-6 m	76.5 m	15	5	390	2.5	425400
17.	Brahmni	Tumsar	371, 372, 373/1, 373/2	Wainganga	350	100	1	3.50	12367	3-6 m	249 m	15	5	425	2.5	686200
18.	Sukli De	Tumsar	446, 450, 451, 454, 455	Wainganga	200	100	1	2.00	7067	3-6 m	259 m	15	5	325	2.5	569000
19.	Tamaswadi	Tumsar	187 part, 188 part, 229 Part	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	641 m	15	5	720	2.5	514800
20.	Panjara Re	Tumsar	132/1, 132/2	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	160 m	15	5	480	2.5	572800
21.	Umarwada	Tumsar	365, 366, 369, 370	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	433 m	15	5	810	2.5	510000
22.	Mandwi	Tumsar	14 part	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	438 m	15	5	810	2.5	596000
23.	Warpindkepar	Tumsar	339 part, 340, 412, 413, 414	Bawanthadi	300	100	1	3.00	10601	3-6 m	509 m	15	5	550	2.5	548400
24.	Sondya	Tumsar	227, 235	Bawanthadi	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	117 m	15	5	455	2.5	606200
25.	Chandmara	Tumsar	101, 971, 168	Bawanthadi	200	150	1	3.00	10601	3-6 m	530 m	15	5	475	2.5	454400
26.	Sakardhara	Tumsar	255 Partly, 256 Partly, 260, 261, 262, 257, 258, 259	Bawanthadi	250	60	1	1.50	5300	3-6 m	125 m	15	5	325	2.5	506200
27.	Lobhi	Tumsar	248 Parlty, 249, 250, 258 Partly	Bawanthadi	230	50	1	1.15	4064	3-6 m	530 m	15	5	520	2.5	506200
28.	Aashti	Tumsar	1183, 2818, 1821, 1190	Bawanthadi	175	90	1	1.575	5565	3-6 m	192 m	15	5	275	2.5	606200
29.	Bethala South	Mohadi	1035, 1036, 1037, 1040, 1041, 1042 & 1043	Wainganga	340	115	1	3.91	13816	3-6 m	528 m	15	5	580	2.5	724600
30.	Bethala North	Mohadi	887(Partly) 753 , 754, 884, 886	Wainganga	360	117	1	4.21	14883	3-6 m	567 m	15	5	620	2.5	684500
31.	Nilaj Bu	Mohadi	427,428& 429/1	Wainganga	400	100	1	4.00	14134	3-6 m	256 m	15	5	520	2.5	783600
32.	Nilaj Khurd	Mohadi	154&220	Wainganga	460	85	1	3.91	13816	3-6 m	500 m	15	5	720	2.5	686400

33.	Dhiwarwada	Mohadi	460 (Partly), 461, 462 & 463 (Partly)	Wainganga	500	80	1	4.00	14134	3-6 m	176 m	15	5	590	2.5	613000
34.	Mudhari Bu	Mohadi	468, 463, 464	Wainganga	350	100	1	3.50	12367	3-6 m	163 m	15	5	430	2.5	617000
35.	Kanhalgaon	Mohadi	374 & 375	Wainganga	220	50	1	1.10	3887	3-6 m	168 m	15	5	300	2.5	509000
36.	Takli	Mohadi	154, 155, 158, 159, 160, 203, 204, & 205	Sur	450	50	1	2.25	7951	3-6 m	187 m	15	5	540	2.5	585600
37.	Panchgaon-1	Mohadi	258, 259, 260, 261, 264, 265, 266 & 263	Sur	400	30	1	1.20	4240	3-6 m	214 m	15	5	500	2.5	420400
38.	Mohagaon Devi	Mohadi	319, 320	Sur	210	53	1	1.113	3933	3-6 m	228 m	15	5	320	2.5	628600
39.	Bothali	Mohadi	181, 182, 183, 201(A)	Sur	500	50	1	2.50	8834	3-6 m	210 m	15	5	605	2.5	484500
40.	Deewara Khurd	Mohadi	33, 32, 31, 25/1, 25/2	Sur	132	107	1	1.4124	4991	3-6 m	450 m	15	5	352	2.5	585600
41.	Salebardi	Sakoli	122,123, 124	Chulbandh	220	50	1	1.10	3887	3-6 m	306 m	15	5	270	2.5	334600
42.	Sasra	Sakoli	553 & 549	Chulbandh	220	50	1.5	1.10	5830	3-6 m	748 m	15	5	590	2.5	449800
43.	Khandala	Sakoli	58 & 59	Chulbandh	345	33	1.2	1	4023	3-6 m	115 m	15	5	395	2.5	393200
44.	Parsodi (Madeghat)	Sakoli	540 Party, 541, 581, 653 Party	Chulbandh	300	45	1	1.35	4770	3-6 m	122 m	15	5	360	3	443800
45.	Parsodi (Amrai)	Sakoli	533, 534, 536, 537	Chulbandh	260	45	1	1.17	4134	3-6 m	199 m	15	5	360	3	585600
46.	Parsodi (Powartoli)	Sakoli	865 Party, 867 Party, 863, 864, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845 & 847,	Chulbandh	400	50	1	2.0	7067	3-6 m	111 m	15	5	455		420800
47.	Wattekar	Sakoli	10, 11, 12	Chulbhandh	220	50	1	1.10	3887	3-6 m	177 m	15	5	295	3	585600
48.	Palasgaon	Lakhani	17/1/1, 17/2, 17/3, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5, 19/6, 19/7, 19/8, 19/9, 19/11, 19/12, 19/15 & 19/16	Chulbandh	380	50	1.2	1.90	8057	3-6 m	650 m	15	5	700	3	560000

49.	Marhegaon	Lakhani	405, 406, 407, 408/1, 408/2, 410, 467/1, 467/2, 467/3	Chulbandh	350	70	1.2	2.45	10389	3-6 m	152 m	15	5	425	3	402800
50.	Vihirgaon	Lakhani	329, 328, 327, 326, 318, 316, 315, 314, 313	Chulbandh	300	40	1.5	1.20	6360	3-6 m	547 m	15	5	575	3	402800
51.	Narvah	Lakhani	137, 139, 140, 141, 173, 178, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187	Chulbandh	500	60	2	3.00	10601	3-6 m	207 m	15	5	600	3	460600
52.	Miregaon	Lakhani	621, 307/1, 307/2, 306, 305, 304, 303, 302	Chulbandh	400	40	1.2	1.60	6784	3-6 m	717 m	15	5	735		402800
53.	Vakal	Lakhani	164, 165, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 181, 182, 186	Chulbandh	550	45	1.2	2.475	10495	3-6 m	419 m	15	5	710	3	860600
54.	Asola	Lakhandur	26, 3, 27, 872, 34, 35	Chulbandh	250	45	1	1.125	3975	3-6 m	417 m	15	5	460	3	488100
55.	Lakhandur	Lakhandur	130,132 & 143	Chulbandh	220	50	1	1.10	3887	3-6 m	169 m	15	5	300	3	427300
56.	Antargaon Kha	Lakhandur	338, 339, 342, 343 & 344	Chulbandh	220	50	1	1.10	3887	3-6 m	615 m	15	5	530	3	602000
57.	Bhagadi	Lakhandur	62,63,64	Chulbandh	240	55	1	1.32	4664	3-6 m	804 m	15	5	640	3	427300
58.	Moharna	Lakhandur	834, 835, 836	Wainganga	300	130	1	3.90	13781	3-6 m	752 m	15	5	625	2.5	648800
59.	Nanded	Lakhandur	210, 211, 206	Wainganga	220	170	1	3.74	13216	3-6 m	500 m	15	5	470	2.5	746100
60.	Gavrala	Lakhandur	65/1, 65/2	Wainganga	200	200	1	4.00	14134	3-6 m	900 m	15	5	650	2.5	636200
61.	Khairna	Lakhandur	476, 477, 478	Wainganga	230	50	1	1.15	4064	3-6 m	200 m	15	5	330	2.5	648800
62.	Vihirgaon	Lakhandur	252, 257, 258	Wainganga	140	80	1	1.12	3958	3-6 m	950 m	15	5	600	3	648800
63.	Kholmara	Lakhandur	163, 125, 124, 117, 116, 112, 113	Chulbandh	240	50	1	1.2	4240	3-6 m	925 m	15	5	760	3	427300
64	Donad	Lakhandur	714, 716, 761	Chulbandh	230	130	1	3.00	10601	3-6 m	580 m	15	5	520	3	648800

२ रेतीघाटांसाठी प्राप्त आवश्यक अनुमती + परवानग्या व गोषवारा.

प्रकल्प प्रवर्तक	जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, भंडारा
प्रकल्प स्थिती	नवीन, प्रस्तावित रेती घाट
उत्खनन करावयाचे खनिज	रेती वाळू
रेतीघाट प्रस्तावित करणारी समिती	मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यानिक, म.प्र.नि.म. यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिाक समिती
ग्रामपंचायत ना हरकत	ग्रामपंचायतींकडून वाळू निर्गमीतीच्या धोरणानुसार प्राप्त
उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी	सप्टेंबर पर्यंतचा मान्सून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्ष.

३ प्रस्तावित व उत्खनन पध्दत:

रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

अ. मातीचे ढिगारा किंवा मातीचे उत्खनन करता येणार नाही.

ब. रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

क. उचललेली रेती टॅ!क्टर द्वारे वाहण्याचे प्रस्तावित आहे.

ड. ट्रॅक्टर वगळता कोणतीही अवजड व तांत्रिाक मशीनरी उपयोगात आणता येणार नाही.

इ. उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी हा दि. १० जून ते ३० सप्टेंबर पर्यंतचा मान्सून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्षाकरिता प्रस्तावित आहे.

४ पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

तपशील	व्यवस्थापन योजना
वायु पर्यावरण	➢ धूळ उत्सर्जन रोखण्यासाठी १.१० कि मी लांबीच्या रस्त्यावर पाणी शिंपडले जाणार ➢ टॅक्टर चे वेग नियंत्रण ठेवण्यासाठी रस्ते समतल करण्यात येतील ➢ रस्त्यांची देखभाल नियमित प्रमाणे केली जाणार ➢ वहन मार्गाचे मजबूती करणे ➢ रेती वाहन करणा—या ट्रक्टर टॉलीज टरपोलिन ने वहन दरम्यान झाकणे. ➢ ट्रक्टर मध्ये मान्य क्षमतेनुसार खनिज वहन
ध्वनि पर्यावरण	➢ कामगारांना कांन बुचे देण्याचे प्रस्तावित आहे. ➢ ट्रॅक्टर / ट्रक व्यतिरिक्त कोणत्याही ध्वनी प्रदूषण करणा—या मशीनरी प्रतिबंधीत असतील. ➢ ट्रॅक्टर चे इंजिने रेतीघाटावर रेती भरते वेळेस बंद ठेवण्यात येईल. ➢ कामगारांना व अभ्यंगताना वैयक्तिक संरक्षक उपकरणे देण्यात येईल.
जल पर्यावरण	➢ पावसाळयात खाणकाम बंद असेल, यामुळे वाळूचा साठा पुन्हा भरून निघेल ➢ फिरते षौचालय कामगारांसाठी उपलब्ध असणार जेणेकरून सांडपाण्याची व्यवस्था होईल. ➢ घनकचरासाठी कचरापेटीची व्यवस्था असेल आणि त्याची स्थानिक पातळीवर विल्हेवाट लावण्यात येईल.
जमीन पर्यावरण	३ मीटर किंवा नदीच्या रूंदीच्या १/१० वा यापैकी जे जास्त असेल ते सुरक्षित अंतर नदीच्या दोन्ही काठावरून सोडले जाईल (षाष्वत वाळू उत्खनन मार्गदर्षक तत्वांनुसार)

	खाणकाम ची खोली जास्तीत जास्त १.५ मी असेल नदीच्या काठा जवळ खाणकाम नाही होणार
जैविक पर्यावरण	**प्रस्तावित रेती उत्खनन नदीच्या कोरडया पात्रात होणार असल्यामुळे कोणत्याही प्रकारे जैविक पर्यावरणाला हानि होणार नाही.**
समाजिक आर्थिक पर्यावरण	प्रस्तावित रेती उत्खननमुळे रोजगार निर्मिती होईल आणि स्थानिक ग्रामस्थांना प्राधान्य देण्यात येईल. कोणत्याही प्रकारे नकारात्मक किंवा दुश्परिणाम अपेक्षित नाही.
कचरा/ओवरबर्डन व्यवस्थापन	कोणत्याही प्रकारचा कचरा किंवा ओवरबर्डन या खाणकामात उत्पन्न होणार नाही.

५ व्यवसाय, आरोग्य व सेवा योजना

- खाणकामगारांना वैयक्तीक संरक्षणात्मक उपकरणे देण्यात येतील जसे की सुरक्षा हेल्मेट, गमबुट आणि कान,नाक,डोळे व हातांच्या सुरक्षेसाठी उपकरणे.
- कामगारांना धूळीपासून बचावासाठी मुखवटा देण्यात येईल.
- पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था आणि निवारा खाणकामगारांना देण्यात येईल.
- प्रथमोपचार किट खाणकाम क्षेत्रामध्ये उपलब्ध असणार.
- फिरते षौचालय कामगारांसाठी उपलब्ध असणार जेणेकरून सांडपाण्याची व्यवस्था होईल.
- घनकचरासाठी कचरापेटीची व्यवस्था असेल आणि त्याची स्थानिक पातळीवर विल्हेवाट लावण्यात येईल.

६ वत्रक्षारोपण योजना

- मान्सून दरम्यान दि. १० जून ते ३० सप्टेंबर नदी किना—यावर व वाहन मार्गावर झााडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.

- नीम, पिंपळ, करंज, गुलमोहर अशा स्थानिक झााडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.
- स्थानिक प्रजातीचे ५०० रोप प्रती हेक्टर २ मीटरच्या अंतरावर लावणे प्रस्तावित आहे

हरित पट्टिका ची जागा	नदी चा काठावर आणि पोहोच रस्त्याच्या दोन्ही बाजू ने
वृक्षांची संख्या	५०० वृक्ष प्रति हेक्टर
वृक्ष मधला अंतर	२ मी
प्रजाती	स्थानीक प्रजाती

७ प्रकल्पाचे फायदे

- ➢ वैज्ञानिक पध्दतीने केलेल्या रेती उत्खननामुळे पूराचे पाणी नदीच्या पूरमैदानाच्या पलीकडे पसरण्यास प्रतिबंध होतो म्हणजेच लगतच्या षेतजमिनी आणि वस्त्यांवर होणारा दुश्परिणाम कमी होईल.
- ➢ रेती उत्खननामुळे षासनाला रॉयलटीच्या रूपात महसूल मिळू षकेल.
- ➢ रेती उत्खनन उपक्रमामुळे स्थानिक लोकांना रोजगार मिळेल.
- ➢ मागणी आणि पुरवठ्यातील तफावत कमी करण्यासाठी प्रस्तावित भाडेतत्वावरील उत्पादन अत्यंत उपयुक्त आहे.
- ➢ बाजारपेठेत रेती उपलब्ध असल्याने अवैध उत्खननाला आळा बसू षकेल.
- ➢ प्रकल्पामूळे प्रत्येक घाटात किमान १३ — १५ कामगारांना प्रत्यक्ष रूपात रोजगार उपलब्ध होईल

- मान्य निविदाधारक /रेती ठेकेदार सादर पर्यावरण व्यवस्थापन योजना क्रियान्वयनाचा अनुपालन अहवाल जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, तत्सम तहसीलदार यांना सादर करेल.
- जिल्हा खनिकर्म अधिकरी तत्सम तहसीलदार हा पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेच्या क्रियान्वयनाची वेळोवेळी तपास करतील व मा. जिल्हा अधिकारी

यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीला अहवाल वाळू निर्गमीती च्या धोरण मध्ये सुचविल्याप्रमाणे सादर करतील.